

Michel van Ingen (a) & Nanke Dokter (b)

(a) Fontys Pabo, Tilburg

(b) Fontys Pabo, 's-Hertogenbosch

Contact: m.vaningen@fontys.nl

N.Dokter@Fontys.nl

Werken aan vakmanschap van Pabostudenten

1. Aanleiding

Op de Fontys Pabo HKE wordt veel belang gehecht aan het ontwikkelen van het vakmanschap van studenten. Om deze ontwikkeling te bevorderen, werd het domeindossier ontwikkeld. De onderzoeksgroep van de opleiding onderzocht hoe het domeindossier zo effectief mogelijk kon worden ingezet bij het ontwikkelen van vakmanschap.

2. Vakmanschap

In *Van Dale* staat vakmanschap gedefinieerd als “grote bekwaamheid in een vak”. Bekwaamheid wordt gedefinieerd als “kunde en geschiktheid”. Een vakman weet hoe te handelen bij de keuzes die in de praktijk voorkomen en kan daarbij verantwoorde beslissingen nemen. Studenten van de lerarenopleiding worden in hun beroepspraktijk steeds geconfronteerd met situaties waarin zij beslissingen nemen en handelen (Kemmeren 2015). Van hen wordt verwacht dat ze leren om deze beslissingen grondig te onderbouwen en dat ze daarbij de kennisbases van alle vakken voor het beroep van leraar basisonderwijs kunnen gebruiken (Borko 2004; Kemmeren 2015; Putnam & Boko 2000).

Voor taal kunnen studenten gebruikmaken van de *Kennisbasis Nederlandse taal voor de Pabo* (Van der Leeuw e.a. 2009) of van het kennisplatform taalontwikkende leraar (zie: www.leoned.nl), waarin kenniselementen beschreven staan die van belang zijn bij het onderbouwen van het handelen in de taallessen of bij het handelen rondom taal in de lessen van andere vakken. Studenten vinden het lastig om de juiste theorie uit deze kennisbases te koppelen aan hun handelen.

3. Ontwikkeling van vakmanschap op de Pabo

Om tot de ontwikkeling van hun vakmanschap te komen, is het van belang dat studenten theorie koppelen aan hun handelen in de beroepspraktijk. Vakmanschap ontwikkelt zich als de student op het eigen professionele handelen reflecteert en daarbij verbanden maakt met de conceptuele kennis van het vak (Fernandez 2014; Gess-Newsome & Carlson 2013). Reflecteren en het verbinden van verschillende concepten binnen een vak zijn kenmerken van ‘diep leren’. Studenten die diep leren, proberen de grote ideeën achter de stof te begrijpen en focussen zich op relaties die ze vanuit de stof kunnen leggen met andere, al aanwezige kennis (Wilson-Smith & Colby 2007). Biggs (2012) spreekt in deze context van ‘conceptueel leren’. Hij heeft met zijn *structure of the observed learning outcome taxonomy* (SOLO) een kader ontwikkeld, waarin olopende niveaus van leren worden beschreven: *Prestructural*, *Unistructural*, *Multistructural*, *Relational* en *Extended abstract*. Bij het eerste niveau is geen sprake van leren. Bij niveau twee en drie is sprake van oppervlakkig leren en bij de laatste twee genoemde niveaus van diep leren. Onder *Prestructural* wordt verstaan dat de student gemist heeft waar het in de leertaak om gaat, waardoor er geen relevante kennisopbouw heeft plaatsgevonden. Op het niveau van *Unistructural* en *Multistructural* zijn er respectievelijk één of meer kennisbasiselementen gebruikt, zonder verbanden te leggen. Vanaf niveau vier, *Relational*, laat de student zien dat hij relaties kan leggen tussen verschillende kennisbasiselementen. Kan de student wat hij geleerd heeft ook in nieuwe situaties toepassen, dan zit hij op het niveau *Extended abstract* (Wilson-Smith & Colby 2007). Brabrand & Dahl (2009) hebben bij ieder niveau passende actiewerkwoorden geformuleerd, waarmee niveaus van diep leren te herkennen zijn (zie: Tabel 1).

SOLO niveau			Voorbeelden van actiewerkwoorden
Geen leren	1	Prestructural	Geen
Oppervlakkig leren	2	Unistructural	Identificeren, kiezen, beslissen, memoriseren, herkennen, reproduceren, benoemen, ...
	3	Multistructural	Beschrijven, bediscussiëren, in volgorde plaatsen, classificeren, ...
Diep leren	4	Relational	Analyseren, toepassen, beargumenteren, conclusies trekken, uitleggen, integreren, transfer, verantwoorden, relateren, ...
	5	Extended abstract	Generaliseren, interpreteren, reflecteren, theoretiseren, evalueren, ...

Tabel 1 – Voorbeelden van actiewerkwoorden per niveau SOLO.

Om de studenten tot diep leren te krijgen, is goed onderwijs nodig dat erop stuur. Daarnaast komt diep leren alleen tot stand in een authentieke beroepscontext (Biggs

2014). Kortom, om studenten te helpen bij de ontwikkeling van hun vakmanschap, is het van belang om de leeromgeving en begeleiding op de opleiding zo in te richten dat studenten diep kunnen leren. Daarbij moeten studenten reflecteren op hun handelen in een authentieke beroepspraktijk. Het is daarbij belangrijk dat ze verbindingen maken met de vakconcepten van taal.

4. Hoe ziet dat eruit in de praktijk?

Om studenten te helpen om tot diep leren te komen, werden er op de opleiding een aantal innovaties ingevoerd.

1. Er werd een nieuw lesformulier ontwikkeld. Dit nieuwe voorbereidingsformulier werd zo ingericht dat studenten hun lessen gingen ontwikkelen met meer aandacht voor de onderbouwing van hun praktijk vanuit de theorie (zowel inhoudelijk als didactisch). Daarnaast werd bij iedere leeractiviteit gevraagd om een taaldoel te formuleren, wat een verhoging van het taalbewustzijn liet zien. Het werkveld werd betrokken bij de ontwikkeling van het formulier, zodat ook op de stage actief wordt meegewerkt aan de totstandkoming van het diep leren van de studenten.
2. Per domein is bekeken hoe studenten het beste geholpen konden worden bij het maken van een reflectie over de ontwikkeling van hun vakmanschap. Een zoektocht naar de conceptuele structuur van het vak begon. Als startpunt hierbij hebben de taaldocenten in 's-Hertogenbosch hun visie op goed taalonderwijs verwoord in tien punten: 'de tien van taal'. De eerste negen punten geven handelingen aan, waar vakconcepten onder liggen. Punt tien is het hebben van een visie op goed taalonderwijs. Studenten wordt gevraagd om in hun reflectie te beschrijven hoe de handelingen en de visie zichtbaar zijn in hun (taal)lessen. Hierbij gebruiken studenten eigen ervaringen, maar ook ondersteunende filmpjes. Bij alle tien de punten van 'de tien van taal' is een filmpje gemaakt, waarin zowel de Pabodocenten aan het woord komen als bekende Nederlanders, zoals Ionica Smeets of Wim Daniëls. Zij verwoorden zowel vakinhoudelijke als vakdidactische concepten die onder de handelingen liggen en waar verder over gesproken kan worden. De *Kennisbasis Nederlandse taal* levert de begrippen voor in het gesprek. In de lessen op de opleiding wordt deze dialoog met de studenten gevoerd (zie ook: Piters-Jansen & Dokter 2016).

Naar aanleiding van het onderzoek zijn verschillende aanbevelingen gedaan door de onderzoeksgroep. Vanaf dit schooljaar zijn er contactmomenten ingeroosterd waarop studenten fase-overstijgend, en onder begeleiding van verschillende vakdocenten, wer-

ken aan het maken van verbindingen. Daarnaast is de toetsing rondom het domeindossier op HKE aangepast.

5. Vraag voor publiek

Geeft de conceptuele structuur die we nu uitzetten voldoende richting? Wat zou het nog kunnen verbeteren?

Referenties

- Biggs, J.B. (2012). "What the student does: teaching for enhanced learning". In: *Higher Education Research & Development*, 31 (1), p. 39-55.
- Borko, H. (2004). "Professional development and teacher learning: Mapping the terrain". In: *Educational Researcher*, 33 (8), p. 3-15.
- Brabrand, C. & B. Dahl (2009). "Using the SOLO taxonomy to analyze competence progression of university science curricula". In: *Higher Education*, 58 (4), p. 531-549.
- Fernandez, C. (2014). "Knowledge base for teaching and pedagogical content knowledge (PCK): Some useful models and implications for teachers' training". In: *Problems of education in the 21st century*, 60, p. 79-99.
- Gess-Newsome, J. & J. Carlson (2013). 'The PCK Summit Consensus Model and Definition of Pedagogical Content Knowledge'. Symposium on the ESERA Conference 2013, September.
- Kemmeren, C.M. (2015). *Met verstand van zaken. Professioneel handelen en conceptuele kennis in de lerarenopleiding*. [Proefschrift]. Twente: Universiteit van Twente.
- Leeuw, B. van der, T. Israel, I. Pauw & A. Schaufeli (2009). *Kennisbasis Nederlandse taal voor de lerarenopleiding basisonderwijs*. Den Haag: LEONED.
- Putnam, R.T. & H. Borko (2000). "What do new views of knowledge and thinking have to say about research on teacher learning?". In: *Educational Researcher*, 29 (1), p. 4-15.
- Wilson-Smith, T. & S. Colby (2007). "Teaching for Deep Learning". In: *The Clearing House: A journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 80 (5), p. 205-210.